

С. 283.

4. Нефагина Г. Л. Русская проза второй половины 80-х – начала 90-х годов XX века. Минск: Экономпресс, 1998. 231 с.

5. Пелевин В. О. Соч.: в 2-х т. Москва: Вагриус, 2003. Т. 2. 432 с.

6. Скоропанова И. С. Русская постмодернистская литература. 2-е изд., испр. Москва: Флинта; Наука, 2000. 608 с.

Жижченко Л.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету
Князева Р.

– магістрантка I курсу українського відділення філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету
УДК 821.161.2 -31. 09 «19»

**ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ТА ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ
РОМАНУ ЦАО СЮЕЦИНЯ «СОН У ЧЕРВОНОМУ ТЕРЕМІ»**

Стаття присвячена аналізу жанрових особливостей та поетики роману Цао Сюециня «Сон у червоному теремі». У розвідці досліджуються проблематика, поетика та система образів сімейного роману.

Ключові слова: сімейний роман, психологізм, проблематика, конфуціанство, образ.

Жижченко Л.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

Князева Р.

– магистрантка I курса украинского отделения филологического факультета Донбасского государственного педагогического университета

**ОСОБЕННОСТИ ПОЭТИКИ И ЖАНРОВОЕ СВОЕОБРАЗИЕ РОМАНА
ЦАО СЮЕЦИНЯ «СОН В КРАСНОМ ТЕРЕМЕ»**

Статья посвящена анализу жанровых особенностей и поэтики романа Цао Сюециня «Сон в красном тереме». В статье рассматривается проблематика, поэтика и система образов семейного романа.

Ключевые слова: семейный роман, психологизм, проблематика, конфуцианство, образ.

Zhyzhchenko L.

-Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor,
Ukrainian Language and Literature Department,
Donbas State Teachers` Training University

Kniazeva R.

– Master’s Degree Programme Student, Department of Ukrainian Language,
Faculty of Philology, Donbas State Teachers’ Training University

**PECULIARITIES OF THE POETICS AND GENRE OF CAO SAUTSINE’
NOVEL «SLEEP IN A RED TOWER»**

The article is devoted to the analysis of the genre features and poetics of the novel by Cao Sautsine «Sleep in a Red Tower». In the work, problems, poetics and the system of images of a family novel are studied.

Key words: family novel, psychology, problematics, Confucianism, image.

Постановка проблеми. Однією з поширених форм сучасного етноцентризму вважають європоцентризм. Європоцентризм – це «культурофілософська і світоглядна настанова, згідно з якою Європа з властивим їй духовним укладом є центром світової культури» [2, с. 114–115]. Європейський соціокультурний досвід сприймається як еталонна цінність світової цивілізації, а надбання інших культур сприймаються з позицій більшої чи меншої міри відповідності європоцентричній парадигмі. Такий підхід до культури й, зокрема, літературно-художньої творчості, обмежує горизонт сприймання дослідників-літературознавців. Це негативно впливає не тільки на рівень обізнаності зі світовим літературним процесом, але й на розвиток вітчизняної літератури. Як наголошував М. Бахтін, «... текст живе, тільки взаємодіючи з іншим текстом (контекстом). Тільки в точці цього контакту текстів спалахує світло, що і долучає даний текст до діалогу» [1, с. 384]. Отже, в площині діалогу літератур України та Далекого Сходу варто, на нашу думку, приділити увагу роману «Сон у червоному теремі» Цао Сюеціня, бо, як справедливо зазначив Є. Мелетинський, «цей роман можна поставити поруч з найкращими європейськими романами XVIII ст.» [3, с. 128]. Роман Цао Сюеціня «Сон у червоному теремі» як твір з вираженим автобіографізмом, психологічною достовірністю образу людини певної історичної епохи, масштабністю відтворення етнонаціонального колориту, а також багатством проблематики вселюдської значущості є ідеальним матеріалом не тільки для вивчення епохи Цин в різних культурно-історичних аспектах, але й для дослідження процесу становлення роману як жанру в історії світової літератури.

Аналіз останніх досліджень. Традиційно найбільший внесок у вивчення творчості Цао Сюеціня належить сучасним китайським літературознавцям. Упродовж останнього десятиліття роман «Сон у червоному теремі» досліджували такі китайські вчені, як Чен Цюн, Лін Лін, Цзоу Голян, Фан Мінгуан, Не Нюесень, Се Пенсюн, Цао Лібо, Ван Мен та ін. Серед літературознавців слов'янських країн цьому твору присвятили свої розвідки Д. Воскресенський, Л. Меньшиков, С. Нікольська та ін. Як справедливо зазначила А. С. Трунова, «...вивчення роману «Сон у червоному теремі» відбувається в основному в текстологічному напрямку і в галузі художніх особливостей» [4, с. 21].

Мета статті: дослідити особливості поетики та жанрову своєрідність роману «Сон у червоному теремі».

Завдання статті:

- визначити жанрові доміанти сімейного роману;
- з'ясувати особливості оповідної манери та часо-просторову організацію твору;

– проаналізувати систему образів роману.

Сімейний роман – це поширений жанр не тільки в китайській літературі, а й у світовій, і, не зважаючи на те, що класичний китайський роман виник в епоху відносної закритості Китаю від зовнішнього світу, йому притаманні деякі універсальні риси, характерні для жанру сімейної хроніки.

Під сімейним романом зазвичай мається на увазі історія кількох поколінь великої патріархальної родини, яка розгортається впродовж тривалого часу. Для нього характерні нравоописовість і відсутність авантюрного начала: уся дія структурується в зустрічах і розставаннях, радості й горі, що стаються в сім'ї. Усі суперечності й конфлікти між героями вписані в низку подій повсякденного життя. В основі будь-якого сімейного роману, й китайського зокрема, є створена автором модель патріархальної сім'ї та наявність суперечностей сімейної ідилії. Причиною протиріч стають зміни не стільки у свідомості молоді, скільки у самій основі традиційних сімейних відносин.

«Сон у червоному теремі» – нравоописовий сімейний роман про дві аристократичні родини Нінг і Жунгуй клану Цзя. Докладно описується побут і дозвілля багатой родини, яка живе за суворими конфуціанськими традиціями, але поступово приходить у занепад матеріальний і моральний, і, врешті-решт, зазнає краху.

Основні події роману розгортаються в замкненому просторі двох столичних садиб і в саду Розкішних видовищ. Образ саду є одним із ключових місць розвитку сюжету в китайській літературі. Такі особливості просторової організації твору сприяють глибшому розумінню образів.

Часопростір роману визначає розповідь, яка ведеться від однієї події до іншої без точної фіксації часу, у тексті відсутні конкретні дати й точне позначення епохи, а хронологія позначається згадками персонажів, описів незвичайних пригод або свят, що відзначаються в сім'ї. Лише іноді конкретизується дата, наприклад, «в тридцятий день одинадцятого місяця». Час у китайському сімейному романі має свої особливості. У звичайному розумінні це дата на календарі або відмітка на годиннику, плин часу відчувається й завдяки зміні доби й пори року. Однак моменти, які мають свою знаковість, свята, важливі дати і т. п., – мають свої особливості: час сповільнюється при очікуванні будь-якої події. Саме таке розуміння часу характерне для сімейного роману, тому сюжет переважно визначають народження, старіння, хвороби і смерть персонажів.

Роман «Сон у червоному теремі» відіграв важливу роль у становленні китайського реалістичного роману. Багатство життєвого матеріалу, охопленого письменником, гострота бачення й розуміння процесів життя, надали твору особливої привабливості для багатьох поколінь читачів. Роман з'явився як результат узагальнення художнього досвіду попередніх епох. Відомо, що у витоках сімейного роману була традиційна усна оповідь, яка виокремилася в літературну форму

прозаїчного оповідання ще за часів династії Сун. З часом означена жанрова форма модифікувалася у романну структуру, для якої характерні такі риси, як: наявність величезної кількості героїв, подій, історичних свідоцтв, особлива манера називати розділи у вигляді поширеної анотації, в якій коротко викладається зміст розділу; присутність автора-оповідача (в усній розповіді – фігура оповідача), що дозволило автору висловлювати у творі власну думку й міркувати над тією або тією проблемою; уведення віршів найрізноманітніших жанрів і використання різних літературних стилів. Коли якась дійова особа або група осіб сходять зі сцени, слідує ремарка.

На такій основі Цао Сюецінь створив новий тип роману, зберігаючи в той же час традиційні мотиви і прийоми опису. У «Сні у червоному теремі» не використовуються безпосередньо літературні, фольклорні або історичні джерела, як це було прийнято в традиції сімейного роману. Твір створено на основі особистого авторського задуму, без запозичення сюжету. «Сон у червоному теремі» – це повністю авторський твір, зорієнтований на опис реальних людей, а не історичних персонажів, створені образи одночасно й реалістичні, і символічні. Цао Сюецінь використовував можливості такої літературної форми, як роман для втілення найбільш важливих ідей сучасної йому епохи.

Авторів сімейних хронік не цікавлять історичні події самі по собі, вони використовують їх лише для того, щоб показати, як вони впливають на життя сім'ї та створюють широке реалістичне полотно, правдиво відображають суспільне й приватне життя, побут, звичаї, мораль.

Центральна тема таких романів – занепад колись могутніх родин, крах устою їх життя, що розкривається в історії декількох поколінь (див., наприклад, Голсуорсі «Сага про Форсайтів», Томас Манн «Будденброки», Роже Мартен дю Гар «Сім'я Тібо»). Основна проблематика сімейних романів – вияв індивідуальності в мікросередовищі сім'ї, а також її буття в соціумі. Як було зазначено вище, у центрі уваги автора «Сну у червоному теремі» – історія занепаду великого аристократичного клану Цзя. Взаємини між героями твору свідчать про те, що в блискучій величності сім'ї наявні ознаки конфліктності, яка розхитує її підвалини. Ця конфліктність виявляється передусім у взаєминах представників різних поколінь.

Головний герой роману Баоюй є антиподом щодо свого батька Цзя Чжена. Баоюй не відповідає тому нормативному уявленню про позитивного героя, яке склалося в конфуціанському суспільстві, і в романі простежується свідоме протиставлення сина батькові. Баоюй несе в собі риси нової людини, тобто людини, яка прагне до свободи особистості, яка засуджує стану нерівність, феодальну етику й захищає людські права жінок. Прагнення сина до духовної свободи залишається незрозумілим. У очах батька це бунт проти домогосподарських правил, які вимагали беззастережного

підпорядкування молодшого старшому. Конфлікт між батьком і сином проявляється у вигляді зіткнення двох протилежних світоглядів. Є. Мелетинський зазначає, що «естетичні погляди Бао-Юя особливо чітко виражені в главах 17–18, де він, тринадцятирічний хлопчик, за наказом батька разом із ним супроводжує гостей оглядати сад, розбитий на честь очікуваного приїзду своєї старшої сестри, яка стала наложницею імператора. Потрібно вигадати вертикальні парні написи, назви для альтанок, гротів, кам'яних гірок. Кращі назви придумує Бао-юй, який, незважаючи на гнів батька, який розуміє, що син робить йому виклик, наполягає на своєму» [3, с. 595]. Із позиції Баоюя, природа – це первозданне начало, якому притаманна найвища онтологічна цінність. Він наділяє живий світ людськими відчуттями, а явища природи асоціює з людськими долями, побачивши, наприклад, в засохлій яблуньці символ такої ж передчасної загибелі, як і смерть служниці Цінвень. Для Баоюй людина – частина природи, з якою кожна жива істота має нерозривний зв'язок. Цзя Чжен не поділяє поглядів свого сина й тому жорстко критикує кожен нову поетичну назву, придуману Баоюєм, а також його захоплення поезією.

Цзя Чжена абсолютно не цікавить внутрішній світ сина, його справжні уподобання і духовні устремління. Позитивним результатом виховання, з позиції батька, є успішне складання державних іспитів, що забезпечить блискучу кар'єру чиновника і наповнить життя Баоюя змістом, значущим для послідовника конфуціанства. Цзя Чжен вибирає для сина вчителя не надто вченого, зате здатного тримати учнів у строгості: «... прошу вас відтепер змушувати його побільше читати, учити напам'ять канонічні книги і писати твори. Буде лінуватися – строго його карайте. Це піде йому тільки на користь. Принаймні не дарма проживе життя» [6, II, с. 320].

Баоюй має свою позицію на зміст навчання. Зовнішнє дотримання конфуціанських пристойностей (батьку він не суперечить) не позбавляє юнака самостійності в судженнях і критичності у висловлюваннях: «Набридли мені ці канони, чути про них не можу. З їх допомогою тільки і можна, що домогтися слави та високої посади. Навіщо ж говорити, що вони розвивають глибокі думки древніх мудреців! Навіть найкращі з таких творів є не що інше, як звалені докупи цитати з древніх книг. А в деяких, з дозволу сказати, вчених трактатах взагалі нічого не знайдеш крім дурниць!» [6, II, с. 323].

Баоюй кофуціанський вчений стан називає «користолюбцями», відчуваючи явну відразу до схоластичного зубріння. Його нелюбов до навчання викликана не лінощами, адже насправді він любить читати і прагне до знань, проте він розуміє, що конфуціанські школи їх не дають, вони виховують лише уміння підкорятися й прагнуть подавити найменшу здатність до самостійної думки. Баоюй різко виділяється серед інших чоловічих персонажів – справжніх ледарів і розпусників, так як його погляди, вчинки й характер суперечать усьому їхньому життєвому устрою. Баоюй, на противагу одвічному поклонінню

чоловікові, на перше місце поставив жінку. Він переконаний в порожнечі й лицемірстві чоловіків, у м'якості й щирості жінок. Почуття Баоюй до дівчат відрізняються від подібних же почуттів більшості його однолітків (плотські почуття й бажання фізичної близькості). Його почуття до однієї з головних героїнь роману Лінь Дайюй є високими. Цзя Баоюй і його кузина Лінь Дайюй усупереч традиціям окремого виховання хлопчиків і дівчаток в ортодоксальних китайських сім'ях вирости разом. Зародження і прояв високих почуттів молодих людей потрапляють у фокус розповіді. Закохані в природу, поезію та музику, прагнучи до духовної автономії, молоді люди ніколи не були до кінця зрозумілі у своєму сімейному оточенні: «Серце у мене всього одне, і я давно віддав його сестриці Лінь Дайюй, – сказав юнак. – Якщо вона його не прийме, то принесе його і знову вкладе в мої груди» [6, II, с. 534]. Почуття любові, метафорично передане Баоюй, було сприйнято його співбесідницею Финцзе як щось божевільне, тому що відчувати радість від духовної спорідненості з об'єктом любовних переживань було не тільки непристойно, але й просто неможливо. Закохані виявилися заручниками умовних традицій і морально-етичних законів та норм соціального кола, до якого вони належали. Природність самовираження й побудова сімейних відносин за законами любові та взаєморозуміння виявляються для молодих аристократів неприпустимою розкішшю, тому героям, за задумом автора, немає місця у світі лицемірства, брехні й підлості, властивих сучасному їм феодальному суспільству з вираженою тенденцією розпаду наявних соціальних підвалин. Учення Конфуція мало служити основою формування інституту сімейних відносин: у романі воно представлено як позбавлений життєво важливого змісту церемоніал, що не зміцнює, а руйнує сім'ю і шлюб.

«Сон у червоному теремі» – це роман, у якому яскраво представлений процес занепад моралі аристократичного суспільства епохи Цин, коли втрачається здатність відрізнити справжні цінності від помилкових. Духовний світ людини втрачає свою аксиологічну значущість на тлі дотримання зовнішніх пристойностей і досягнення матеріального благополуччя. Незважаючи на те, що близьким родичам Баоюй і Дайюй добре відома взаємна симпатія й глибока прихильність хлопця й дівчини, (сім'я не в змозі протистояти зародженню глибокого почуття), рідні зважуються на брехню і підлість, щоб шлюб між молодими людьми не відбувся (рідні підступно влаштовують весілля Баоюя з двоюрідною сестрою Сяо Баочай, що стає причиною передчасної смерті Лінь Дайюй).

Баоюй – єдиний персонаж у романі, який усвідомлює, що його рід занепадає. У цьому образі втілено риси кращих людей епохи, які наважилися протистояти середовищу, усвідомити свою людську гідність і право на щастя. Хоча засудження застарілої моралі й не переросло в рішучу боротьбу Баоюя проти суспільства, і він не зумів відстояти свої погляди, так як суспільство залишалося ще досить інертним і для відкритої боротьби ще не настав час, проте його вільнодумство будило

суспільне обурення. Своїм постригом у ченці Баоюй демонструє спротив тогочасному суспільству та його ідеалам.

Отже, трагічна доля любові між Баоюй і Дайюй не випадкова, а – закономірна, це лише одна з безлічі історій в низці трагічних доль, типова для епохи. У творі «Сон у червоному теремі» висвітлено характерні для сімейного роману проблеми та колізії, які зустрічаються у літературах різних країн.

Література

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. 2-е изд. Москва: Искусство, 1979. 424 с.

2. Культурология: XX век: Словарь. Санкт-Петербург: Университетская книга, 1997. 630 с.

3. Мелетинский Е. От мифа к литературе. Учебное пособие по курсу «Теория мифа и историческая поэтика повествовательных жанров». Москва: Российский государственный гуманитарный университет, 2001. 168 с.

4. Трунова А. С. Влияние классического романа Цао Сюэциня «Сон в красном тереме» (XVIII в.) на литературный процесс современного Китая: дисс. ... канд. филол. наук / 10.01.03 – Литература народов стран зарубежья (литература Китая). Москва, 2017. URL: http://imli.ru/images/Diss_2018_Trunova/trunova-disser.pdf

5. Фишман О. Л. «Сон в красном тереме». *История всемирной литературы*: в 9 т. АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького. Москва: Наука, 1988. Т. 5. 584 с.

6. Цао Сюэцинь. Сон в красном тереме: в 2-х т. / пер. Панасюк В. А. Москва: Худож. лит.-ра, 1958. Т. 1. 880 с.; Т. 2. 865 с.

Lednjak J.

– *Kandidatin der pädagogischen Wissenschaften, Dozentin des Lehrstuhls für russische Sprache und Literatur der Donbassker Staatlichen Pädagogischen Universität*

Lednjak H.

– *Oberlehrerin des Lehrstuhls für Fremdsprachen der Donbassker Staatlichen Pädagogischen Universität*

УДК 821(494)-31.09

EIGENART DER ZEITLICH-RÄUMLICHEN GESTALTUNG DER NOVELLE VON FRIEDRICH DÜRRENMATT «DER VERDACHT»

Der Artikel ist der Analyse der Spezifik der Gestaltung der künstlerischen Zeit und des künstlerischen Raums der Kriminalnovelle «Der Verdacht» des berühmten schweizerischen Schriftstellers F. Dürrenmatt gewidmet. Es werden insbesondere Räume behandelt, die eine symbolische Bedeutung gewinnen, sowie ihr Zusammenhang mit den bestimmten handelnden Personen. Außerdem werden die Hauptchronotopoi des Werkes – des Zimmers / des Hauses und des Fensters festgestellt.

Schlüsselwörter: *Zeit, Raum, Eigenart der zeitlich-räumlichen Gestaltung, Chronotopos.*

Ледняк Ю.

– *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри російської мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету*